

BİLİMİ YARATANLAR

Hitit Gizemini Çözen İnsan

Bedrich Hrozny

Geçmiş uygarlıkları, bize kalan eserleri yoluyla biliyoruz. Kazibilimciler, toprağın altından çıkardıkları eserleri inceleyip onlar hakkında çeşitli görüşler ileri sürüyor, ne amaçlı kullanılmış olabileceğini, kimlerin o eseri yapmış olduğunu tahmin etmeye çalışıyorlar. Toprakta çıkarılan tarihi eserlerin yanında eski uygarlıklardan bize kalan yazıtlar, o uygarlığın sırlarını çözmemize yardımcı oluyor. Ne var ki bu yazıtları okuyabilmek için, o dili çözmek gerekiyor. İşte, Anadolu'nun en eski uygarlıklarından biri olan Hititlerin dilini çözen kişi Bedrich Hrozny. Bugün Hititler hakkında bilinenlerin öğrenilmesine Hrozny önyak olmuştu.



Bedrich Hrozny, 6 Mayıs 1879'da Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Lysa nad Labem kentinde doğdu. Bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içinde kalan o bölge, o dönemlerde Bohemya olarak adlandırılıyordu. Kolin adındaki kasabada yaşadığı yıllarda İbranice ve Arapça öğrendi. Bunu, Viyana Üniversitesi'nde öğrendiği diller izledi. Burada eski uygarlıklara ait, Akkadca, Aramca, Etiyopyaca, Sümerce ve Sanskritçe öğrendi. Bunların yanı sıra Anadolu'da, Mezopotamya'da ve İran'da kullanılan eski çivi yazısı dilleri üzerinde de çalışıyordu. Berlin Üniversitesi'nde doğu uygarlıklarını da inceledi. Bedrich Hrozny, toplam 20 dil biliyordu.

Hrozny, 1904 yılında henüz 25 yaşındayken Filistin'in kuzeyinde yapılan kazılara katıldı. 1905 yı-

linda Viyana Üniversitesi'nde profesör oldu. 1919 - 1952 yılları arasındaysa Prag'daki Karlova Üniversitesi'nde çivi yazısı araştırması ve eski doğu tarihi dersleri verdi.

Çağımızda Anadolu toprakları üzerinde yapılan en önemli keşif, Ankara'nın 150 km doğusunda bulunan Boğazköy'deki arşivlerin gün ışığına çıkarılması. 1906 yılından günümüze dek sürdürülen Boğazköy kazılarında 30.000'in üzerinde çivi yazılı tablet ve tablet parçası bulundu. Bu tabletlerin kısa zamanda incelenmesi sayesinde, Hitit uygarlığının sırları çözüldü ve başkentlerinin Hattuşa olduğu anlaşıldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Viyana'da Asuroloji profesörü olan Bedrich Hrozny, yaptığı araştırmalarda Hititçe'nin bir Hint-Avrupa dili olduğunu göstermeyi başardı. Hitit-

çe'nin çözülebilen ilk cümlesi şöyleydi: "Ninda an ezzatenu watarra ekuttenu." Bu cümlenin anlamıysa şöyleydi: "Ekmeği yiyeceksiniz ve suyu içeceksiniz." Cümlenin ilk kısmındaki "ninda" ideogramının (resim yazısı) Sümerce'de ekmek anlamına geldiği daha eski zamanlardan beri biliniyordu.

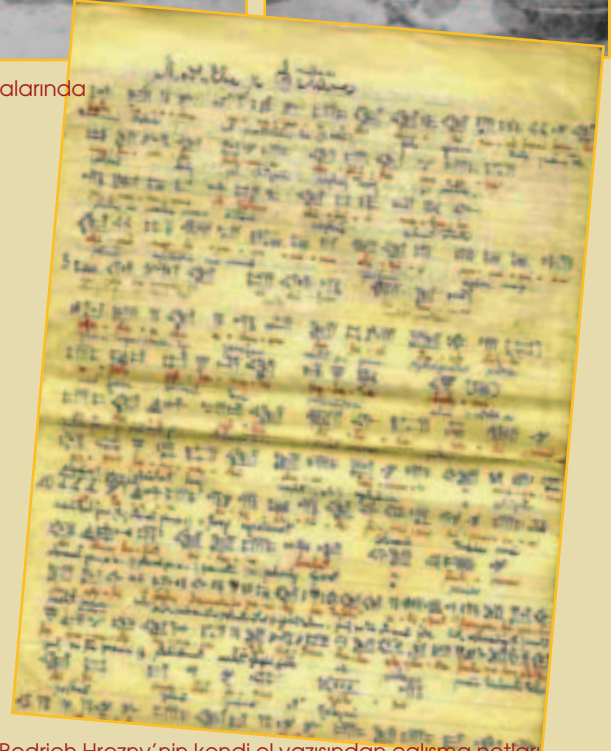


Bedrich Hrozny Kültepe'de kazı çalışmalarında

"Ezza" sözünü Hrozny, İngilizce'deki "to eat" ve Almanca "essen" (yemek) fiilleriyle karşılaştırdı. Cümlenin ikinci kısmındaki "watarra"nın temel aldığı "watar" sözünü de Hrozny, İngilizce "water", Almanca "wasser" sözcükleriyle karşılaştırdı ve Hititçede içmek anlamına gelen "eku" fiilini Latince su anlamına gelen "aqua" sözcüğüyle karşılaştırdı. Böylece Hititçe cümleler ilk kez anlamlı bir biçimde çevrilmiş oldu. Hrozny'nin bu buluşları bütün dünyada, bilim çevrelerinde önemli yankılar buldu.

Hrozny, Hititçe'nin Hint Avrupa dil ailesinde yer aldığını ve Slav, İnan ve Kelt dilleriyle de akraba olduğunu gösterdiği bir çalışma yayımladı. 1915 yılında yayımlanan bu çalışma, "Hititçe, Yapısı ve Hint Avrupa Dilinden Oluşu" adını taşıyordu. Ne var ki, bu çalışma yayımlandığı ilk yıllarda çok tepki çekti, birçok eleştiri aldı. Ama Hrozny, bir süre sonra aralarında Hitit yasalarının da bulunduğu çok sayıdaki belgeyi Almanca'ya çevirip 1919'da "Boğazköy, Çivi Yazısı Metinleri, Transkripsiyon (çözümleme) Çeviri ve Yorum" adı altında yayımladı. Bu, ileri sürdüğü tezlerin kanıtlanması anlamına taşıyordu.

Hrozny, 1925 yılında Kültepe'de kazı yapan Çek arkeologlara başkanlık etti. Bu kazılar sonucunda, kentin Asurlu tüccarlara ait olduğu dönemden kalma 1000 kadar tablet bulundu. Bu bölgedeki eski Kaneş kentini de kazın Hrozny, kentin günlük yaşamıyla ilgili ipuçları elde etti. Yaşamının geri kalan yıllarında çıkarılan eski metinlerin çözülmesi için çalıştı. 1952 yılının 18 Aralıkta



Bedrich Hrozny'nin kendi el yazısından çalışma notları bize çivi yazısını nasıl çözdüğünü gösteriyor.

Prag'da yaşama gözlerini yumduğunda 73 yaşındaydı.

Bedrich Hrozny'nin öncülük ettiği çalışmalar yalnızca bir dilin başka dillere çevrilmesi anlamına gelmiyor. Hrozny, tıpkı Eski Mısır uygarlığı gibi güçlü, döneminin önde gelen devletlerinden birini, tarihin karanlıklarında unutulduğu yerden çıkardı ve Anadolu'ya tarihini geri verdi. Hrozny, bugün Anadolu'daki uygarlıkların en eskilerinden biri olan Hitit uygarlığının binlerce yıl sonra gönderdiği bir elçi gibidir.

Gökhan Tok

<http://hittites.biography.ms/>
<http://bedrich-hrozny.biography.ms/>
Alp, S., Hitit Çağında Anadolu, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2001